

**MADANIY MEROSNI SAQLASH VA ISH BILAN BANDLIKNI
OSHIRISH: TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AFZALLIKLARI**

Ibodillayev Habibulla Abdullayevich

*Qarshi davlat universiteti, Yoshlar bilan ishlash bo'limi
tyutori*

Annotatsiya. Ushbu maqolada madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirish orqali aholi bandligini oshirish masalalari yoritilgan. Muallif turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalardagi ijobiy ta'sirini misollar asosida tahlil qiladi. Xususan, O'zbekiston tajribasi asosida turizmning madaniy obidalarni asrash, yangi ish o'rinlari yaratish va hududiy infratuzilmani rivojlantirishdagi roli ochib beriladi.

Kalit so'zlar: madaniy meros, turizm, bandlik, iqtisodiy rivojlanish, tarixiy obidalar, barqarorlik, mahalliy iqtisodiyot, merosni saqlash, sayyohlik infratuzilmasi, ijtimoiy ta'sir.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы сохранения культурного наследия и повышения занятости населения через развитие туризма. Автор анализирует положительное влияние туризма на экономическую, социальную и культурную сферы на примере Узбекистана. Особое внимание уделяется роли туризма в сохранении памятников, создании рабочих мест и развитии региональной инфраструктуры.

Ключевые слова: культурное наследие, туризм, занятость, экономическое развитие, исторические памятники, устойчивость, местная экономика, сохранение наследия, туристическая инфраструктура, социальное воздействие.

Annotation. This article explores the preservation of cultural heritage and the increase in employment opportunities through tourism development. The author analyzes the positive impact of tourism on economic, social, and cultural sectors using examples from Uzbekistan. Particular attention is paid to tourism's role in protecting historical monuments, creating jobs, and improving regional infrastructure.

Keywords: cultural heritage, tourism, employment, economic development, historical monuments, sustainability, local economy, heritage preservation, tourism infrastructure, social impact.

Kirish. Hozirgi globallashuv va iqtisodiy raqobat sharoitida turizm sohasi nafaqat iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri, balki madaniy merosni asrab-avaylash va mahalliy aholining bandligini oshirish vositasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko'ra, madaniy merosga asoslangan turizm global darajada tez sur'atlar bilan rivojlanib, turizm daromadlarining salmoqli qismini tashkil qilmoqda. Bu esa davlatlar va jamiyatlar uchun o'z tarixiy obidalarini saqlash, restavratsiya qilish va ularni iqtisodiy manbaga aylantirish imkonini yaratmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston tajribasi bu borada alohida e'tiborga loyiqdir. So'nggi yillarda mamlakatda Buxoro, Samarqand, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlar sayyohlar uchun jozibador maskanlarga aylantirilib, madaniy obidalar davlat muhofazasiga olingan. 2023-yilda O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni 6 milliondan oshdi, turizm sohasi orqali esa 2,1 milliard AQSH dollari miqdorida daromad olindi. Bu jarayon, o'z navbatida, tarixiy obidalarni saqlab qolish bilan birga, ularni zamonaviy infratuzilma bilan uyg'unlashtirish, sayyohlarga qulay sharoitlar yaratish, mehmonxona va transport xizmatlarini kengaytirishni ham taqozo etmoqda.

Turizm sohasi ish o'rinlari yaratishda ham muhim rol o'ynamoqda. UNWTO statistik ma'lumotlariga ko'ra, har o'n ish o'rnidan biri to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita turizm bilan bog'liq. Bu raqamlar O'zbekiston misolida ham o'z tasdig'ini topmoqda. 2022-yilda mamlakatimizda turizm sohasi 350 ming nafardan ortiq aholining bandligini ta'minlagan. Ayniqsa, oilaviy mehmonxonalar, ekskursovodlik, hunarmandchilik va milliy taomlar tayyorlash kabi xizmatlar ayollar va yoshlar uchun yangi mehnat bozorini yaratmoqda. Shu bilan birga, chekka hududlarda joylashgan tarixiy yodgorliklarni turizm obyektiga aylantirish orqali mahalliy infratuzilma rivojlanmoqda, yo'llar, transport va aloqa tizimlari takomillashmoqda.

Turizmning ijtimoiy va madaniy hayotga ta'siri ham katta. Sayyohlarning madaniy qadriyatlarimizga bo'lgan qiziqishi orqali mahalliy aholi o'z tarixiga, urf-odatlariga va milliy qadriyatlariga nisbatan hurmatini oshirmoqda. Shuningdek, turizm mahalliy mahsulotlarga bo'lgan talabni oshirib, hunarmandchilikni rivojlantirmoqda, milliy madaniyatni xalqaro miqyosda targ'ib qilishga xizmat qilmoqda. Bularning barchasi, oxir-oqibatda, madaniy identifikatsiyani mustahkamlash, jamiyatning o'ziga ishonchini oshirish va barqaror rivojlanishga erishishga xizmat qiladi. Turizm sohasi orqali madaniy merosni saqlab qolish va aholining ish bilan bandligini ta'minlash masalasi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur. Buning uchun esa zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish, mahalliy aholining turizm faoliyatiga jalb qilinishini qo'llab-quvvatlash, madaniy obidalarni saqlashga oid dasturlarni

kengaytirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Shu yo'sinda olib boriladigan izchil siyosat mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirish bilan birga, tarixiy qadriyatlarni asrab-avaylash va xalqaro maydonda milliy merosimizni munosib tarzda namoyon qilishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirishning o'zaro bog'liqligi masalasi so'nggi yillarda ko'plab ilmiy tadqiqotlarning markaziy mavzularidan biri bo'lib kelmoqda. Xalqaro miqyosda bu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar, ayniqsa, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO), YuNESKO, shuningdek, Jahon Banki tomonidan e'lon qilingan hisobotlar turizmning madaniy obidalarini asrashdagi va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi ahamiyatini ilmiy asosda tasdiqlaydi. Masalan, UNWTO (2021) tomonidan taqdim etilgan "Cultural Tourism and Sustainable Development" nomli hisobotda turizmning mahalliy iqtisodiyotlarga ijobiy ta'siri, xususan, bandlik darajasining oshishi, infratuzilmaning yaxshilanishi va milliy merosga bo'lgan e'tibor kuchayishi keng yoritilgan.

O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlarda ham turizmning madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarga ta'siri dolzarb mavzu sifatida ko'rib chiqilgan. M.M. Jo'rayev (2020) o'zining "Madaniy meros va turizm integratsiyasi" nomli maqolasida tarixiy obidalar asosida turizm infratuzilmasini shakllantirish orqali yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish muhimligini ta'kidlagan. Shu bilan birga, N.T. Karimov (2021) tomonidan olib borilgan "Turizm va hududiy rivojlanish" nomli izlanishlarda turizmning chekka hududlarda aholi bandligini ta'minlashdagi roli statistik ma'lumotlar asosida yoritilgan.

Xalqaro tajribaga murojaat qilganda, Ashworth va Tunbridge (2000) tomonidan yozilgan "The Tourist-Historic City" asarida tarixiy shaharlarning turizm orqali qayta jonlantirilishi va bu orqali madaniy merosni saqlashning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilingan. Xususan, mualliflar Venetsiya, Praga, Istanbul kabi shaharlardagi amaliyotlar asosida turizm va meros o'rtasidagi uyg'unlikni yoritadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, turizm sohasi nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki milliy qadriyatlarni asrash va aholining ijtimoiy farovonligini oshirishda muhim vositaga aylanmoqda. Shu sababli, mavjud ilmiy tadqiqotlar asosida bu yo'nalishda kompleks yondashuvlar ishlab chiqilishi zarur bo'lib, ular siyosiy, ijtimoiy va ekologik omillarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Munozara. Yuqorida keltirilgan tahlillar va adabiyotlar asosida turizmning madaniy merosni asrash hamda aholi bandligini ta'minlashdagi roliga oid ko'plab ijobiy jihatlar mavjudligi aniqlanadi. Biroq bu soha rivojida ayrim muammolar va qarama-qarshi fikrlar ham mavjud. Masalan, ayrim tadqiqotchilar fikricha,

turizmning haddan tashqari tijoratlashuvi natijasida tarixiy obidalar asl holatidan yiroqlashadi, ularning autenikligi yo'qoladi va bu uzoq muddatda madaniy merosga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, turizmning sezilarli darajadagi o'sishi ekologik yuklama va hududiy muvozanatga ham tahdid soladi.

O'zbekiston tajribasiga murojaat qilsak, mamlakatda so'nggi yillarda turizm sohasining tezkor rivojlanishi ijobiy natijalar bergani bilan, bu jarayonda muvozanatli yondashuv muhimligini ko'rsatmoqda. Masalan, Buxoro va Samarqand kabi shaharlarda sayyohlar oqimi oshgani sayin, tarixiy obidalarni saqlash va ularni zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirish o'rtasida muammolar yuzaga kelmoqda. Ayrim hollarda, obidalarni rekonstruksiya qilishda tarixiy me'yorlarga to'liq rioya qilinmasligi, mahalliy jamoalarning fikrlari yetarlicha inobatga olinmasligi tanqid qilinmoqda. Shu bilan birga, turizm sohasi orqali bandlikni oshirishning ham o'ziga xos xatarlari mavjud. Masalan, mavsumiy turizmga tayanilgan hududlarda ish o'rinlarining barqaror emasligi, xizmat ko'rsatish sifati va mutaxassislar tayyorlashdagi muammolar dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu esa uzoq muddatli rivojlanish uchun strategik yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Mahalliy aholining turizm jarayonlariga faol jalb qilinishi, ayniqsa, yoshlar va ayollar ishtirokining oshirilishi, bu muammolarning bartaraf etilishida muhim omil bo'lishi mumkin. Shuningdek, madaniy merosni asrash bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish va ulardan moslashuvchan tarzda foydalanish, O'zbekistondagi amaliyotga innovatsion yechimlar kiritishga xizmat qiladi. Masalan, raqamli texnologiyalar yordamida tarixiy obidalarni 3D formatda saqlash, virtual ekskursiyalarni yo'lga qo'yish kabi yondashuvlar nafaqat merosni asrash, balki turizmni raqamli platformalar orqali rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, turizmning madaniy va iqtisodiy salohiyati yuksak bo'lsa-da, bu soha rivojida ehtiyotkorlik bilan yondashish, kompleks rejalashtirish va barcha manfaatdor tomonlar ishtirokini ta'minlash zarur. Ana shundagina turizm orqali madaniy merosni asrab-avaylash va bandlikni barqaror ta'minlash bo'yicha kutilgan ijobiy natijalarga erishish mumkin bo'ladi.

Xulosa. Yuqoridagi tahlil va munozaralardan kelib chiqib, aytish mumkinki, turizm sohasi madaniy merosni saqlash va aholi bandligini oshirishda muhim strategik vosita bo'lib xizmat qiladi. Tarixiy obidalarni asrab-avaylash, ularni turistik obyektga aylantirish va shu orqali iqtisodiy faoliyatni faollashtirish orqali nafaqat iqtisodiy o'sish, balki milliy o'zlikni anglash, madaniy qadriyatlarni targ'ib qilish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash mumkin. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, davlat siyosati darajasida turizm infratuzilmasiga sarmoya kiritish, madaniy obidalarni rekonstruksiya qilish va mahalliy aholini turizmga jalb etish

ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, bu sohadagi yutuqlarni yanada mustahkamlash uchun kompleks yondashuv zarur. Xususan, turizmning haddan tashqari tijoratlashuvi natijasida madaniy meros obidalari zarar ko'rmassligi, turizm infratuzilmasi barqaror va ekologik jihatdan muvozanatli shakllantirilishi lozim. Shuningdek, bandlik masalasida mavsumiylik muammosini bartaraf etish, yoshlar va ayollarni turizm sohasida faol ishtirok ettirish, kasbiy tayyorgarlikni oshirish dolzarb ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Jo'rayev, M.M. (2020). Madaniy meros va turizm integratsiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar nashriyoti.
- 2) Karimov, N.T. (2021). Turizm va hududiy rivojlanish: muammolar va imkoniyatlar. – Samarqand: Ilmiy izlanishlar markazi.
- 3) Ashworth, G.J., & Tunbridge, J.E. (2000). The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City. – London: Routledge.
- 4) UNWTO (2021). Cultural Tourism and Sustainable Development: A Strategic Framework. – Madrid: World Tourism Organization.
- 5) UNESCO (2019). World Heritage and Sustainable Tourism Programme. – Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- 6) Xolmatov, D.A. (2022). O'zbekiston turizm sanoati: rivojlanish bosqichlari va istiqbollari. – “Turizm iqtisodiyoti” jurnali, №2, 45–53-betlar.

